

АУДИТ У ЗАПОБІГАННІ КОРПОРАТИВНОМУ ШАХРАЙСТВУ*

© 2017 НАЗАРОВА К. О., КОПЧИКОВА І. В.

УДК 657.6:343.37

Назарова К. О., Копчикова І. В. Аудит у запобіганні корпоративному шахрайству

Основними загрозами для бізнесу є: конкуренти; контролюючі та слідчі органи; податкова система; кризові явища; курси валют тощо. Разом з тим, світовий досвід останніх десятиліть свідчить, що відчутними загрозами для бізнесу можуть бути не лише зовнішні явища, а й власні працівники. З боку персоналу, з різних причин, спостерігаються провокації, помилки, обман або шахрайство, що можуть підірвати безпеку підприємства. У статті досліджено стан і динаміку корпоративного шахрайства в Україні та світі, найбільш розповсюджені способи виявлення шахрайства, методи боротьби з ним та превентивні засоби його упередження. Обґрунтована необхідність боротьби з шахрайством в межах корпоративної організаційної структури, доведено ефективність внутрішнього та зовнішнього аудиту у виявленні та запобіганні обманів та шахрайства працівників підприємства. Проаналізовано існуючі способи виявлення шахрайства в Україні.

Ключові слова: аудит, внутрішній аудит, незалежний (зовнішній аудит), корпоративне шахрайство, ризик, контроль.

Рис.: 2. **Табл.:** 2. **Бібл.:** 15.

Назарова Каріна Олександрівна – доктор економічних наук, доцент, завідувачка кафедри фінансового аналізу та аудиту, Київський національний торговельно-економічний університет (вул. Кіото, 19, Київ, 02156, Україна)

E-mail: artorix@ukr.net

Копчикова Інна Вікторівна – аспірантка кафедри фінансового аналізу та аудиту, Київський національний торговельно-економічний університет (вул. Кіото, 19, Київ, 02156, Україна)

E-mail: labaelba21@gmail.com

УДК 657.6:343.37

Назарова К. А., Копчикова И. В. Аудит в предотвращении корпоративного мошенничества

Основными угрозами для бизнеса являются: конкуренты; контролирующие и следственные органы; налоговая система; кризисные явления; курсы валют и т. д. Вместе с тем, мировой опыт последних десятилетий свидетельствует, что ощутимыми угрозами для бизнеса могут быть не только внешние явления, но и собственные работники. Со стороны персонала, по различным причинам, наблюдаются провокации, ошибки, обман или мошенничество, что может нарушить безопасность предприятия. В статье исследованы состояние и динамика корпоративного мошенничества в Украине и мире, наиболее распространенные способы выявления мошенничества, методы борьбы с ним и превентивные средства его предупреждения. Обоснована необходимость борьбы с мошенничеством в пределах корпоративной организационной структуры, доказана эффективность внутреннего и внешнего аудита в выявлении и предотвращении обманов и мошенничества работников предприятия. Проанализированы существующие способы выявления мошенничества в Украине.

Ключевые слова: аудит, внутренний аудит, независимый (внешний аудит), корпоративное мошенничество, риск, контроль.

Рис.: 2. **Табл.:** 2. **Библ.:** 15.

Назарова Карина Александровна – доктор экономических наук, доцент, заведующая кафедрой финансового анализа и аудита, Киевский национальный торговельно-экономический университет (ул. Кіото, 19, Киев, 02156, Украина)

E-mail: artorix@ukr.net

Копчикова Інна Вікторівна – аспірантка кафедри фінансового аналізу та аудиту, Київський національний торговельно-економічний університет (вул. Кіото, 19, Київ, 02156, Україна)

E-mail: labaelba21@gmail.com

UDC 657.6:343.37

Nazarova K. O., Kopchikova I. V. Auditing for the Corporate Fraud Prevention

The main threats to business are: competitors; supervisory and investigative bodies; tax system; crisis developments; currency exchange rates and so on. However, the world experience of recent decades has shown that not only external phenomena but also own employees can be perceived as tangible threats to business. On the part of the staff, there are, for various reasons, provocations, errors, deception or fraud, which could infringe security of enterprise. The article examines the status and dynamics of corporate fraud in Ukraine and in the world, the most common ways of detecting fraud, the methods that are used to counter it, as well as preventive means. The need to counter fraud within the corporate organization has been substantiated, efficiency of the internal and the external audits in detecting and preventing deception and fraud of employees of enterprise has been proven. The existing ways of detecting fraud in Ukraine were analyzed.

Keywords: auditing, internal audit, independent (external audit), corporate fraud, risk, control.

Fig.: 2. **Tbl.:** 2. **Bibl.:** 15.

Nazarova Karina O. – D. Sc. (Economics), Associate Professor, Head of the Department of Financial Analysis and Audit, Kyiv National University of Trade and Economics (19 Kioto Str., Kyiv, 02156, Ukraine)

E-mail: artorix@ukr.net

Kopchikova Inna V. – Postgraduate Student of the Department of Financial Analysis and Audit, Kyiv National University of Trade and Economics (19 Kioto Str., Kyiv, 02156, Ukraine)

E-mail: labaelba21@gmail.com

Світовий досвід останніх десятиліть свідчить, що крім зовнішніх загроз безпеці компанії (конкуренти, контролюючі та слідчі органи, податкова система, кризові явища, курси валют тощо), існують і внутрішні, такі, що виникають з боку її власного персоналу.

Так, середньостатистичне підприємство втрачає від шахрайства та недбалих дій власних співробітників

* Стаття написана в межах виконання держбюджетної науково-дослідної теми «Контроль ризиків господарської діяльності» (реєстраційний № 0115U000249).

у середньому 70 грн у день, що становить 6% річного доходу (при витратах на бізнес-розвідку від 0,5 до 1,0% від товарообороту) [1; 15]. Так, з боку персоналу, з різних причин, спостерігаються провокації, помилки, обман або шахрайство, що можуть підірвати безпеку підприємства. Опитування в межах дослідження Global Economic Crime Survey 2016, проведеного Pricewaterhouse Coopers, показало, що 45% українських ритейлерів стикаються з випадками шахрайства та недбалства дій персоналу, які призводять до втрати частини доходів [1]. Результ-

тати досліджень, проведених в українських фірмах, підтверджують негативну тенденцію. При цьому необхідно враховувати, що на свою безпеку вітчизняні фірми витрачають менше, ніж 0,1% від товарообороту. У наші дні шахраї володіють широким арсеналом прийомів, у той час як фахівці з внутрішніх розслідувань тільки починають розробляти механізми виявлення зловживань та запобігання їм.

Окремі аспекти шахрайства висвітлені в наукових працях вітчизняних учених, таких як М. Т. Білуха [4], Г. А. Давидов [3], І. М. Дмитренко [6], Т. Ю. Климко [8], В. В. Немченко [2], О. Ю. Редько [2], О. А. Петрик [12], Л. Смирнова [14]. Вагомі теоретичні напрацювання з даного напрямку належать таким зарубіжним дослідникам, як Т. Коенен, Д. Луїерінк, С. Ремейдж, Дж. Уеллс, Дж. Сакс, С. Орехов та інші.

Метою статті є обґрунтування цілі, ролі та специфіки внутрішнього аудиту в діяльності підприємства та визначення процедур внутрішнього аудиту, які необхідні для виявлення та запобігання корпоративному шахрайству.

Методологічною основою наукового дослідження є статистичний та графічний методи, а також методи синтезу, аналізу та систематизації, які в поєднанні дозволили оцінити масштаби, стан і динаміку корпоративного шахрайства в Україні та світі. Інформаційною базою для дослідження стали праці вітчизняних та іноземних науковців, дослідження світових компаній, відповідні інтернет-джерела. У ході дослідження використано бази даних Єдиного державного реєстру судових рішень України щодо кількості розгляду судових спорів, пов'язаних з нестачами, розтратами та розкраданнями.

Відповідно до визначення, наданого в Міжнародних стандартах контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг, *шахрайство* – навмисна дія однієї особи або кількох осіб, які належать до управлінського персоналу, тих, кого наділено найвищими повноваженнями, працівників або третіх сторін із застосуванням омани для отримання неправомірної або незаконної вигоди. До шахрайства не належать ті дії, що виконуються під тиском сили або погрози використання сили. Шахрайство здійснюється юридичними та фізичними особами з метою отримання грошей, власності або послуг, ухилення від сплати грошових коштів або надання послуг, чи в цілях особистої або корпоративної наживи [10]. Жертвами економічних злочинів за останні два роки стали 59% вітчизняних компаній – це вище, ніж середньосвітовий показник (43%).

У законодавстві України визначення шахрайства трактує стаття 190 Кримінального кодексу, де зазначено, що шахрайство – це заволодіння чужим майном або придбання права на майно шляхом обману чи зловживання довірою [9]. Стаття 222 Кримінального кодексу України говорить, що шахрайство з фінансовими ресурсами – це надання громадянином-підприємцем або засновником чи власником суб'єкта господарської діяльності, а також службовою особою суб'єкта господарської діяльності завідомо неправдивої інформації органам державної влади, органам влади Автономної

Республіки Крим чи органам місцевого самоврядування, банкам або іншим кредиторам з метою одержання субсидій, субвенцій, дотацій, кредитів чи пільг щодо податків у разі відсутності ознак злочину проти власності [9]. Цивільне та кримінальне право України не містять вимог щодо повідомлення контролюючих і правоохоронних органів про виявлені випадки шахрайства та помилки у фінансовій звітності.

Корпоративне шахрайство полягає в маніпуляціях обліковими записами та фальсифікації первинних документів, реєстрів обліку і звітності, навмисно неправильній оцінці активів і методів їх списання, навмисному пропущенні або приховуванні результатних записів або документів, незаконному отриманні в особисту власність грошово-матеріальних цінностей, невідповідному відображенні записів в облікових реєстрах.

Навіть за умов високого рівня розвитку культури та соціальної свідомості крадіжки в закладах торгівлі залишаються головною причиною недоотримання прибутку в Європі. Їх частка складає 38% (\$15,5 млрд) від загальної суми втрат. Багато ритейлерів також засвідчують факт існування крадіжок з боку персоналу. Втрати європейських роздрібних продавців через недобропорядних працівників досягли \$8,8 млрд і складають 22% у загальній сумі втрат [1].

Підтвердженням того факту, що значної уваги потребує контроль над збереження корпоративного майна є кількість судових рішень з питань врегулювання нестач, розтрат і розкрадань. За даними офіційного сайту Єдиного державного реєстру судових рішень України [7], протягом 2012–2017 рр. господарськими судами України було розглянуто 65 763 судових справ, пов'язаних з нестачами, розтратами та розкраданнями (рис. 1).

Динаміка судових спорів, пов'язаних з порушенням у частині збереження майна підприємства, має загальну тенденцію до зростання, що пов'язано значною мірою зі збільшенням обсягів здійснюваних операцій. Так, у 2012 р. господарськими судами було розглянуто 12 874 судових спорів, у 2013 р. – 13 329, у 2014 р. – 11 085, у 2015 р. – 13 154, у 2016 р. – 15 238, що свідчить про те, що факти шахрайства в господарській діяльності підприємств мають стау тенденцію до зростання та потребують врегулювання (і в економічній, і в правовій площинах).

На всіх стадіях і циклах ділової активності працівники торгівлі навмисно чи ненавмисно можуть вдаватися до вчинення протиправних дій, найбільш розповсюдженими з яких є шахрайство або дії, які характеризуються як недбалість. У результаті таких протиправних дій суб'єкти господарювання зазнають матеріальних втрат. У межах дослідження було виділено дві групи суб'єктів, які найчастіше здійснюють такі дії (табл. 1).

Запобіжні заходи щодо корпоративного шахрайства в усіх країнах досить схожі, Україна в цьому питанні не є не винятком. Корпоративний сектор вважає за краще проводити внутрішній контроль або аудит. Водночас досить поширеними є перевірки з боку керівництва, а також зовнішній аудит діяльності компанії.

Проблеми шахрайства мають певну специфіку, зокрема по сферах економіки. Так, за інформацією кон-

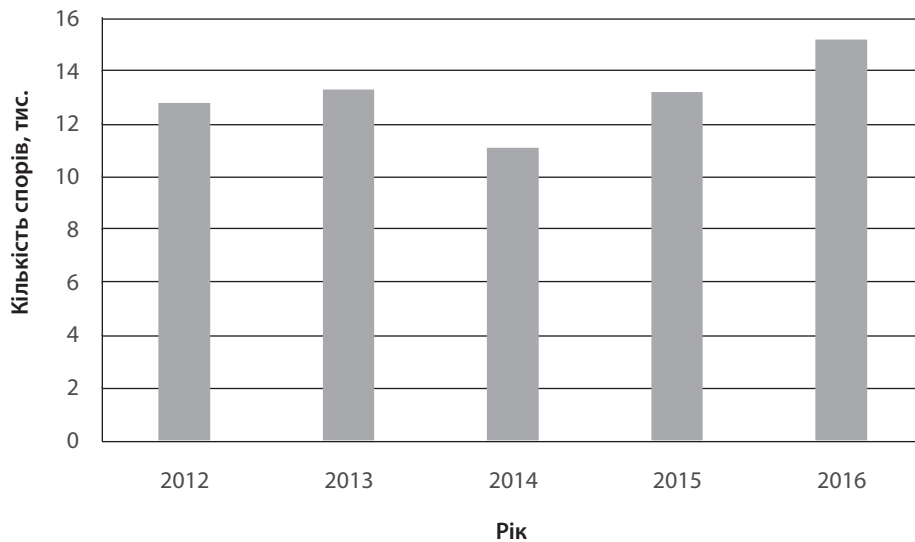

Рис. 1. Динаміка розгляду судових спорів, пов'язаних з нестачами, розтратами та розкраданнями

Джерело: складено за [7].

Таблиця 1

Частка недбалих дій, обману та шахрайства, які спостерігаються в суб'єктах господарювання

№ з/п	Суб'єкти			
	внутрішні	%	зовнішні	%
1	Молодші співробітники	42	Клієнти	45
2	Менеджери середньої ланки	42	Агенти та інші посередники	20
3	Вище керівництво	14	Постачальники	14
4	Інші	2	Інші треті сторони	25

Джерело: складено за [1].

салтингової компанії, члена Big 4, «Ernst & Young», внутрішній аудит має особливе значення на торговельних підприємствах та їх об'єктах, де зосереджуються значні потоки матеріальних цінностей, тому виникає необхідність у розробці методики внутрішнього аудиту операцій з матеріальними цінностями [1] (табл. 2).

Таблиця 2

Заходи щодо зниження ризику шахрайства в Україні та у світі, %

Заходи	Україна	Світ
Внутрішній аудит	64	74
Внутрішній контроль	64	65
Перевірки з боку керівництва	56	55
Зовнішній аудит	40	45
Навчання та комунікація у сфері протидії шахрайству	36	51
Стимулювання і захист інформаторів	24	42
Регулярна ротация персоналу	8	31

Джерело: складено за [5].

За результатами опитування, проведеного «Ernst & Young», яке було присвячене питанням шахрайства, внутрішні аудитори допомагають виявити до 44% та розкрити до 26% фактів шахрайства [5]. На сьогодніш-

ній день існує певна кількість методів боротьби з шахрайством на підприємстві. Всі вони мають різний ступінь ефективності (рис. 2).

Наведена вище динаміка економічного ефекту від застосування різних методів боротьби з шахрайством на підприємстві доводить, що найефективнішими методами боротьби є внутрішній та зовнішній аудит. Ці методи допомагають знизити фінансові втрати від зловживань майже на 50%. Використання кількох методів значно підвищує ефективність.

На думку науковців [11; 14], одним із основних методів боротьби з шахрайством є внутрішній аудит, оскільки зовнішній аудит виявився неспроможним гарантувати надійність системи внутрішнього контролю, особливо відносно запобігання шахрайству, оскільки основною метою діяльності зовнішніх аудиторів є підтвердження достовірності фінансової звітності. Водночас шахрайство не завжди веде до викривлення фінансової звітності, отже, в таких випадках його не буде виявлено зовнішнім аудитором.

Важливо підкреслити, що зовнішній (так званий «незалежний») аудит (залучення зовнішніх консультантів) для проведення незалежних розслідувань відчутно недооцінюються. Досвід залучення зовнішніх консультантів для незалежних розслідувань мають лише 10% українських компаній [13]. Однак, як показує практика,

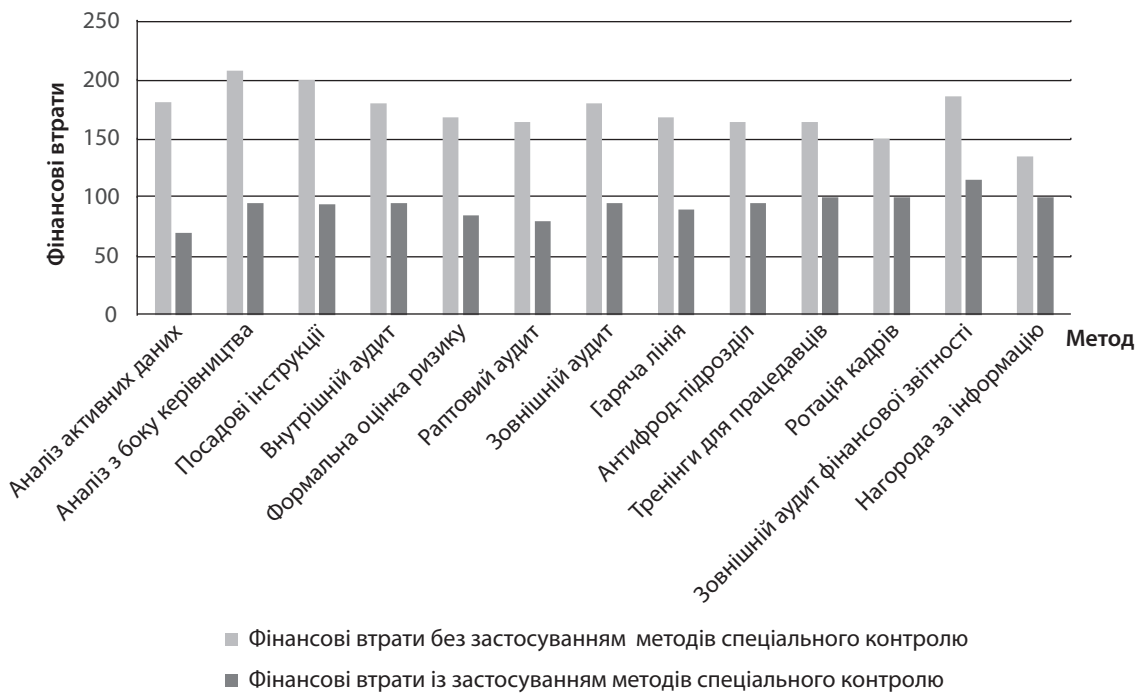

Рис. 2. Економічний ефект від застосування різних методів боротьби з шахрайством

Джерело: складено за [15].

саме незалежний, незаангажований погляд зовнішнього фахівця на систему контролю і бізнес-процесів дозволяє створити якісну систему превентивних механізмів протидії шахрайським діям і в цілому підвищити ефективність бізнес-процесів компанії.

При вирішенні проблем шахрайства та крадіжок слід працювати за двома напрямками – скорочення можливостей нанесення шкоди і вплив на причини, що штовхають до неправомірних дій. У зв'язку з цим працівник умисно буде заподіювати шкоду, коли є причини, що штовхають на крадіжку, і є можливості зробити це – несанкціоновано, неконтрольовано, безкарно і, як правило, непомітно для колег.

В умовах нестабільної економіки спостерігається активний, цілеспрямований і постійний пошук можливостей для спричинення втрат як персоналом, так і покупцями. Хибною є думка про те, що виявити й усунути можливості, які знайдені та застосовані цими суб'єктами для крадіжки, просто. Проте будь-який етап технологічного процесу, яким би елементарним він не був, приховує в собі десятки, а то і сотні можливостей, що «запрошують» зловмисників скористатися ними.

На нашу думку, досить дієвим буде контроль у трудовому колективі, якщо він буде створений завдяки психологічній атмосфері, яку американці називають «політикою відкритих дверей». Вона передбачає можливість бути поміченим будь-яким працівником, бути вислуханим керівником будь-якого рівня. Але при цьому на підприємстві має застосовуватися такий психологічний елемент, як принцип невідворотності покарання. Страх покарання є одним із найсильніших гальм для персоналу.

Найбільш частими способами виявлення шахрайства в Україні є внутрішній аудит, який може використовувати неофіційні внутрішні інформаційні джерела. Останні у світі виступають найбільш частим способом

виявлення, але, на відміну від України, для їх використання вибудовується ефективний і безпечний канал отримання інформації – «гаряча лінія». В Україні ж його використовують тільки 9% компаній і приблизно стільки ж сприймають як ефективний канал.

Крім того, привертає увагу той факт, що за оцінками 1/3 учасників глобального дослідження [13], виявлення шахрайських дій відбувається випадковим чином. При цьому, частіше за інших практику випадкового виявлення відзначають представники секторів торгівлі, які, своєю чергою, частіше за інших зіштовхуються з шахрайством. Що знову ж підтверджує тезу про недостатню ефективність наявних процедур контролю.

Аудит, спрямований на виявлення шахрайства, повинен передбачати використання процедур перевірки, розроблених для виявлення доказів здійснення шахрайства. Звичайно, виявити абсолютно всі випадки шахрайства аудиторам не вдасться. Головне, щоб виявлені випадки фактів шахрайства та значних помилок були доведеними. Якщо аудитор має сумніви щодо непричетності керівництва підприємства до виявлених порушень, необхідно отримати юридичну консультацію щодо застосування відповідних законодавчих процедур. Але причиною неефективності аудиту у виявленні випадків шахрайства часто буває відсутність професійного скептицизму.

У західних країнах існують «Золоті правила аудитора» щодо виявлення шахрайства:

1. Намагатись з'ясувати причину відхилення.
2. Не слід питанню довіри до людей розглядати тільки залежно від їхнього становища в суспільстві.
3. Не припускатися думки, що шахрайство неможливе на цьому підприємстві.

4. Відчувати особисту відповідальність за виявлення шахрайства.
5. У разі виявлення потенційних проблем посилити контроль з метою зниження ризику.
6. Знати ситуації, що супроводжуються значним ризиком шахрайства, та їх ознаки.

ВИСНОВКИ

Протягом останніх років випадки шахрайства є досить поширеним явищем, яке може завдати серйозної шкоди іміджу підприємства та погіршити його репутацію і призвести до втрати власної позиції на ринку. В Україні ще недостатньо сформовано ефективні методи попередження шахрайства. Вважаємо, що причинами виникнення шахрайства є відсутність надійного внутрішнього контролю, складність систем бухгалтерського обліку та податкового законодавства, непрофесіоналізм керівництва підприємства, відсутність страху перед покаранням, внутрішньоособистісні обставини. Аудитори повинні добре розбиратися у виявленні та запобіганні випадкам шахрайства на додаток до своїх основних обов'язків у галузі бухгалтерського обліку та аудиту.

Надійною гарантією недопущення в майбутньому необґрунтованих і незаконних дій працівників підприємства, неправильних і неефективних управлінських рішень є функціонування служби внутрішнього аудиту на підприємстві (за умови додержання вимог до її організації).

Ефективна програма у виявленні шахрайства та запобіганні йому включає:

- ✦ *політику етики компанії* – ставлення до шахрайства з боку вищого керівництва;
- ✦ *обізнаність щодо шахрайства* – розуміння природи, причин і характеристик шахрайства;
- ✦ *оцінку ризиків шахрайства* – оцінку ризику різних видів шахрайства;
- ✦ *постійні перевірки* – внутрішній аудит, який враховує ризик шахрайства та виконує відповідні процедури;
- ✦ *попередження і виявлення* – дії, що застосовуються для зниження можливості заподіяння шахрайства і переконання співробітників не вчинювати шахрайство з огляду на імовірність його виявлення та покарання;
- ✦ *дослідження* – процедури та ресурси для ґрунтовного розслідування і повідомлення про події, пов'язані з підозрами щодо шахрайства. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Global Economic Crime Survey 2016. URL: <https://www.pwc.com/gx/en/economic-crime-survey/pdf/GlobalEconomicCrimeSurvey2016.pdf>
2. Аудит (Основи державного, незалежного професійного та внутрішнього аудиту): підручник/В. В. Немченко, О. Ю. Редько, К. О. Редько та ін. Київ: Центр навчальної літератури, 2012. 540 с.
3. Аудит: підручник/Г. М. Давидов, І. Г. Давидов, Ю. Г. Давидов та ін. 2-ге вид. перероб. і допов. Київ: Знання, 2009. 495 с.
4. Білуха М. Т. Курс аудиту: підручник. Київ: Вища школа, 1998. 574 с.
5. В Україні рівень корпоративного шахрайства – один із найвищих у світі. URL: <http://vkurse.ua/ua/business/uroven-korporativnogo-moshennichestva.html>

6. Дмитренко І. М. Концепція розвитку аудиту корпоративних систем: монографія. Київ: Кондор-Видавництво, 2013. 362 с.

7. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua>

8. Климко Т. Ю., Мельник О. О. Корпоративне шахрайство: реалії сучасності. *Науковий вісник Ужгородського університету. Сер.: Економіка*. 2015. Вип. 2. С. 185–190.

9. Кримінальний кодекс України. URL: <http://yurist-online.com/ukr/uslugi/yuristam/kodeks/013/193.php>

10. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг: ч. 1, 2/пер. з англ. Київ: Фенікс, 2013. 1017 с.

11. Назарова К. О. Аудит: еволюція, потенціал, ефективність: монографія. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2015. 464 с.

12. Петрик О. А. Аудит: методологія і організація: монографія. Київ: КНЕУ, 2003. 260 с.

13. Про шахрайство в українських компаніях. URL: <http://biz.nv.ua/ukr/experts/kovbel/shahrajstvo-v-ukrajinskih-kompanijah-sprijnjattja-top-menedzhmentu-1717029.html>

14. Смирнова Л., Кошельникова Д. Аудит як засіб боротьби з шахрайством. *Економічний аналіз*. 2010. Вип. 6. С. 501–502.

15. Управление рисками корпоративного мошенничества. URL: <http://www.fin2top.com/download-article/170>

REFERENCES

Bilukha, M. T. *Kurs audytu* [Audit course]. Kyiv: Vyshcha shkola, 1998.

Davydov, H. M. et al. *Audyt* [Audit]. Kyiv: Znannia, 2009.

Dmytrenko, I. M. *Kontsepsiia rozvytku audytu korporatyvnykh system* [Concept of development of audit of corporate systems]. Kyiv: Kondor-Vydavnytstvo, 2013.

"Global Economic Crime Survey 2016". <https://www.pwc.com/gx/en/economic-crime-survey/pdf/GlobalEconomicCrimeSurvey2016.pdf>

Klymko, T. Yu., and Melnyk, O. O. "Korporatyvne shakhrajstvo: realii suchasnosti" [Corporate fraud: the realities of modern times]. *Naukovy visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Ser.: Ekonomika*, no. 2 (2015): 185-190.

"Kryminalnyi kodeks Ukrainy" [Criminal code of Ukraine]. <http://yurist-online.com/ukr/uslugi/yuristam/kodeks/013/193.php>

Mizhnarodni standarty kontroliu yakosti, audytu, ohliadu, inshoho nadannia vpevnenosti ta suputnykh posluh [International standards for quality control, audit, review, other assurance and related services]. Part 1-2. Kyiv: Feniks, 2013.

Nazarova, K. O. *Audyt: evoliutsiia, potentsial, efektyvnist* [Audit: Evolution, Potential, Efficiency]. Kyiv: KNEU, 2015.

Nemchenko, V. V. et al. *Audyt (Osnovy derzhavnoho, nezaleznoho profesiinoho ta vnutrishnyoho audytu)* [Audit (Fundamentals of State, Independent Professional and Internal Audit)]. Kyiv: Tsentr navchalnoi literatury, 2012.

Petryk, O. A. *Audyt: metodolohizatsiia i orhanizatsiia* [Audit: methodology and organization]. Kyiv: KNEU, 2003.

"Pro shakhrajstvo v ukrainskykh kompaniiakh" [About fraud in Ukrainian companies]. <http://biz.nv.ua/ukr/experts/kovbel/shahrajstvo-v-ukrajinskih-kompanijah-sprijnjattja-top-menedzhmentu-1717029.html>

Smyrnova, L., and Koshelnikova, D. "Audyt yak zasib borotby z shakhrajstvom" [Audit as a means of combating fraud]. *Ekonomichnyi analiz*, no. 6 (2010): 501-502.

"Upravleniye riskami korporativnogo moshennichestva" [Corporate fraud risk management]. <http://www.fin2top.com/download-article/170>

"V Ukraini riven korporativnoho shakhrajstva – odyin iz naviyshchykh u sviti" [In Ukraine, the level of corporate fraud is one of the highest in the world]. <http://vkurse.ua/ua/business/uroven-korporativnogo-moshennichestva.html>

"Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen" [The only state register of court decisions]. <http://www.reyestr.court.gov.ua>